Rhif: **WG27292**

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

www.llyw.cymru

Llywodraeth Cymru

Ymgynghoriad – crynodeb o'r ymatebion

Llwybr Cenedlaethol ar gyfer Gwasanaethau Digartrefedd i Blant, Pobl Ifanc ac Oedolion mewn Sefydliadau Diogel

Dyddiad cyhoeddi: **Rhagfyr 2015**

ISBN Digidol 978 1 4734 5374 6
OGL © Hawlfraint y Goron 2015

Cyflwyniad

Ar 2 Gorffennaf 2015, cyhoeddodd y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi a'r Gweinidog Gwasanaethau Cyhoeddus lwybr drafft a fyddai'n destun ymgynghoriad ac y bwriadwyd iddo helpu i sicrhau bod plant, pobl ifanc ac oedolion sy'n gadael sefydliadau diogel yn elwa i raddau cyfartal ar y dyletswyddau atal digartrefedd newydd.

Diben yr ymgynghoriad oedd helpu i gasglu safbwyntiau ac adborth ynghylch y broses a gynigiwyd gan y Gweithgor Llety ac Adsefydlu Carcharorion ac a oedd wedi'i chynnwys yn nogfen ddrafft y *Llwybr Cenedlaethol ar gyfer Gwasanaethau Digartrefedd i Blant, Pobl Ifanc ac Oedolion mewn Sefydliadau Diogel*.

Ymgynghoriad

Cynhaliwyd yr ymgynghoriad rhwng 2 Gorffennaf 2015 a 24 Medi 2015. Darparwyd fersiynau ar-lein o'r ddogfen ymgynghori a'r ffurflenni ymatebion.

Gofynnwyd pum cwestiwn yn y ddogfen a chafwyd pump ar hugain o ymatebion i'r ymgynghoriad. Dangosir y rhestr o ymatebwyr isod ac mae'n cynnwys ymatebion gan Awdurdodau Lleol, Cymdeithasau Tai, sefydliadau'r trydydd sector, sefydliadau ambarél, sefydliadau academaidd, asiantaethau cyfiawnder troseddol, a gweithwyr iechyd proffesiynol.

Ymatebwyr	
Cymdeithas Seicolegol Prydain	Cymdeithas Tai Cadwyn
Prifysgol Caerdydd	Comisiynydd Plant Cymru
Dinas a Sir Abertawe	Cartrefi Cymunedol Cymru
Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy	Cymorth Cymru
Cyngor Sir Ddinbych	Gofal Cymru
Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth	Llamau
Cyngor Sir Penfro	Cyngor Sir Powys
Iechyd Cyhoeddus Cymru	Coleg Brenhinol y Seiciatryddion
Shelter Cymru	SNAP Cymru
Cymrodoriaeth Carchar Abertawe	Tai Pawb
Cymdeithas Tai Unedig Cymru	Cyngor Bro Morgannwg
Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru	Bwrdd Cyfiawnder Ieuenctid Cymru
Rheolwyr Timau Troseddu Ieuenctid Cymru	

Mae'r ddogfen hon yn crynhoi'r ymatebion i gwestiynau'r ymgynghoriad. Mae'r ymatebion wedi'u hystyried ac maent wedi cyfrannu at y gwaith o ddatblygu'r *Llwybr Cenedlaethol ar gyfer Gwasanaethau Digartrefedd i Blant, Pobl Ifanc ac Oedolion mewn Sefydliadau Diogel* ymhellach.

Ymatebion i gwestiynau'r ymgynghoriad

1. A yw'r broses a nodir yn y Llwybr yn ddigon eglur i chi allu cadarnhau pwy sy'n gyfrifol am bob cam?

Roedd 74% o'r ymatebwyr a atebodd y cwestiwn o'r farn fod y Llwybr yn pennu'n glir pa sefydliad sy'n gyfrifol am bob cam o'r Llwybr.

- Roedd yr adborth yn hynod gadarnhaol, wrth i fwyafrif yr ymatebwyr ddatgan eu bod o'r farn fod y rolau a'r cyfrifoldebau wedi'u nodi'n glir.
- Roedd nifer o'r farn fod y siartiau llif yn ddefnyddiol, ond y byddai dynodydd ychwanegol yn ddefnyddiol i'r rhai nad yw argraffwyr lliw ar gael iddynt.

Roedd y 26% sy'n weddill yn teimlo nad oedd y Llwybr yn pennu'n glir pwy sy'n gyfrifol am bob cam.

- Mae angen sicrhau bod rôl y 'Rheolwr Troseddwyr' yn gliriach, yn arbennig o gofio'i gyfrifoldeb cyffredinol am oedolion sy'n gadael sefydliadau diogel.
- Mae angen i rai o'r cyfeiriadau at Awdurdodau Lleol fod yn gliriach er mwyn gwahaniaethu rhwng cyfrifoldebau o ran tai a gwasanaethau cymdeithasol. Yn arbennig, mae'n ymddangos nad oes digon o eglurder ynghylch y rôl arweiniol yn dilyn Dyfarniad Southwark, a benderfynodd mai'r Ddeddf Blant oedd y brif ddyletswydd o ran cefnogi'r rhai sy'n 16 a 17 oed.
- Awgrymodd Cymdeithas Seicolegol Prydain y byddai'r Llwybr yn elwa ar rôl gliriach i sefydliadau'r trydydd sector, yr heddlu, seicolegwyr a meddygon teulu/seiciatryddion.
- Byddai Cartrefi Cymunedol Cymru yn croesawu mwy o eglurder ynghylch rôl Cymdeithasau Tai yn y gwaith o weithredu'r Llwybr.
- Nododd rhai nad oes dim cyfrifoldeb clir i sicrhau cydraddoldeb o ran deilliannau i'r unigolion hynny o Gymru sydd mewn dalfa y tu allan i Gymru. Byddai'r Llwybr yn cael ei gryfhau gan gytundeb â charchardai y tu allan i Gymru i ddarparu cymorth digonol a llinell gyfrifoldeb glir er mwyn sicrhau bod y cymorth hwn yn cael ei ddarparu.

Mewn sylwadau eraill, argymhellwyd rhai pethau i'w hychwanegu at y Llwybr, gan gynnwys:

- Byddai mwy o wybodaeth am gefnogi carcharorion anabl yn ddefnyddiol o gofio'r tebygolrwydd y byddai oedi o ran dod o hyd i lety addas yn syth wedi iddynt gael eu rhyddhau.
- Mwy o wybodaeth am sut y dylai'r Llwybr weithio gyda phobl â dedfrydau byr.
- Mae angen eglurder ynghylch y meini prawf ar gyfer cael atgyfeiriad cynnar a phryd y bydd Awdurdod Lleol yn darparu mwy o gymorth cyn rhyddhau, pan fyddai hyn y tu allan i'r ddeddfwriaeth.
- Byddai'r ddogfen yn elwa ar adran ynghylch yr arferion gorau. Byddai hyn yn arbennig o ddefnyddiol mewn cysylltiad â chynnwys y trydydd sector.

Mae'r broses weithredu'n bwysig i'r ymatebwyr, a chafwyd sylwadau a nododd:

- Fod y broses yn glir, ond bod angen cefnogaeth yr holl sefydliadau sy'n rhan o'r broses, gan gynnwys staff gweithredol a phawb hyd at reolwyr uwch.
- Pryderon ynghylch a all y strwythurau ymdopi â chleientiaid â dedfrydau byr iawn neu sydd wedi'u galw'n ôl.

---

2. A yw'r broses a nodir yn y Llwybr yn mynd i'r afael yn ddigonol â gofynion Deddf Tai (Cymru) 2014 a Deddf Adsefydlu Troseddwyr 2014?

Roedd 82% o'r ymatebwyr a atebodd y cwestiwn hwn o'r farn fod y broses yn mynd i'r afael â gofynion Deddf Tai (Cymru) 2014 a Deddf Adsefydlu Troseddwyr 2014.

- Yn falch o weld y Llwybr, sy'n tynnu sylw at yr angen i ystyried y teulu cyfan wrth gynnal asesiad. Roedd Iechyd Cyhoeddus Cymru o'r farn y dylai'r Llwybr gyflwyno'r cyfle i ystyried y carcharor yn rhan o deulu ac annog asesiad craidd cyfannol o sefyllfa'r teulu gan gynnwys y sefyllfa o ran bod yn agored i niwed.
- O gofio'r materion ynghylch cymhwystra, efallai y byddai'r Llwybr yn elwa ar arweiniad ynglŷn â chynnwys Gorchymyn Digartrefedd (Addasrwydd Llety) (Cymru) 2015.

Roedd yr 18% sy'n weddill o'r ymatebwyr a atebodd y cwestiwn – tua 1 o bob 5 o ymatebwyr - o'r farn nad oedd y broses yn mynd i'r afael â gofynion y ddwy Ddeddf.

- Roedd pwynt allweddol a fynegwyd yn ymwneud â'r mater o ran a yw'r ffurflen atgyfeirio'n gallu casglu gwybodaeth gan y cleient am ddisgwyliadau'r ymgeisydd (adran 62(6) o Ddeddf Tai (Cymru) 2014). Ar ben hynny, nid yw'r ffurflen atgyfeirio yn creu cyfle i'r Awdurdod ddarparu adborth i'r cleient o ran ei ddisgwyliadau. Roedd teimlad bod hyn yn arbennig o bwysig o ran cyfleu'r neges am faterion sy'n ymwneud â'r stoc dai leol a/neu'r graddau y mae tai cymdeithasol ar gael.
- Nid yw'r plant yr effeithir arnynt oherwydd bod eu rhieni wedi'u carcharu yn cael sylw yn y Llwybr. Efallai fod cyswllt i'w wneud rhwng yr Offer Sgrinio Sylfaenol yn y Ddalfa a gwasanaethau i gefnogi teuluoedd yr effeithir arnynt drwy golli aelod o'r teulu oherwydd ei fod wedi mynd i'r carchar.
- Dylai fod mwy o ffocws ar wasanaethau iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau yn y broses.
- Dylid gwneud yr iaith a ddefnyddir ym mharagraff 73 ynglŷn â newid sylweddol mewn amgylchiadau yn fwy eglur.
- Mae paragraff 113 yn ei gwneud yn ofynnol i'r holl bobl ifanc sy'n cael eu cefnogi drwy'r Llwybr wybod beth yw eu cyfeiriad 7 diwrnod cyn iddynt gael eu rhyddhau. Beth sy'n digwydd os nad yw hyn yn bosibl?
- Nid yw'n glir ymhle y bydd gweithwyr proffesiynol meddygol yn y Llwybr, ond mae Cymdeithas Seicolegol Prydain yn argymell yr hyn a ganlyn:

- y dylai seicolegwyr fod yn rhan o’r gwaith o gynllunio ynghylch adsefydlu a’r gwaith o gynllunio a darparu cymorth;
- bod swyddogion adsefydlu’n cael yr hyfforddiant sydd ei angen i’w gwneud yn fwy ymwybodol o’r gronfa dystiolaeth ynghylch anghenion adsefydlu ar lefel seicolegol yn ogystal â lefel gorfforol;
- bod cyllido yn cael ei flaenoriaethau ar gyfer darparu Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a’r Glasoed yng Nghymru, o gofio’r dystiolaeth glir fod angen mawr ymysg pobl ifanc;
- y dylai gwasanaethau eiriolaeth neu sefydliadau perthnasol yn y trydydd sector fod â rôl gryfach i archwilio’r gallu i elwa ar raglenni atal ac ymyrryd;
- nid yw’r asesiad risg yn cynnwys nodyn canllaw ynghylch sut i’w gwblhau;
- y dylid ystyried dull ffurfiol, wedi’i ddilysu o asesu anghenion iechyd meddwl gan ddefnyddio offer sgrinio fel rhan o’r asesiad risg; ac
- ystyried y gallai rhai o’r rheini sy’n gadael carchar elwa ar gymorth arbenigol i’w galluogi i ailsefydlu ymddygiadau rhianta ymaddasol sy’n sensitif ac yn briodol ar gyfer oed y plentyn.

- Mae perygl na fydd y rhai sy’n cael eu cadw mewn dalfa y tu allan i Gymru yn cael y cyngor mwyaf perthnasol ar gymorth a gwasanaethau digartrefedd sydd ar gael iddynt yng Nghymru.
- Mae pryder y bydd amseriad yr atgyfeiriad yn arwain at ddyletswyddau’n dod i ben cyn rhyddhau, a fydd yn arwain at bobl yn ymgyflwyno’n ddigartref ac yn eu cael eu hunain mewn llety argyfwng ar y gorau.

Unwaith eto, roedd gweithredu’r Llwybr yn fater y gwnaeth rhai ymatebwyr ei grybwyll:

- Roedd nifer o Awdurdodau’n pryderu am y diffyg gwybodaeth asesu risg a oedd yn dod i law gan y Rheolwyr Troseddwyr, a oedd yn arwain at oedi cyn cychwyn gweithgareddau.
- Mae cyfathrebu’n broses allweddol, ac mae profiad diweddar wedi dangos nad yw rhai staff adsefydlu’n ymwybodol o hunaniaeth rhai Rheolwyr Troseddwyr.
- Mae pryder y bydd materion o ran fforddiadwyedd yn cyfyngu’n sylweddol ar ddewisiadau pobl ifanc o ran tai.
- Mae pryder ynglŷn â gweithredu’r Llwybr, yn arbennig o gofio’r diffyg amser y bydd gan rai swyddogion adsefydlu gyda chleientiaid. Ymddengys y bydd angen adnoddau ychwanegol.
- Mae bwlch enfawr nad wedi’i gwmpasu gan y Llwybr yn achos y rhai sy’n gorfod aros i’w budd-daliadau ddechrau, sy’n cymryd hyd at bum wythnos weithiau. Er hynny, mae’r Llwybr yn disgwyl i Awdurdodau Lleol ganfod llety o’r diwrnod rhyddhau a fyddai’n creu goblygiadau sylweddol o ran adnoddau, gan gynnwys costau byw yn ogystal â rhent o flaen llaw.
- Bydd cymorth lleiafrif sylweddol o gleientiaid yn cael ei lesteirio’n ddifrifol gan eu hanes (ôl-ddyledion, difrod, ymddygiad gwrthgymdeithasol, trais domestig ac ymddygiad troseddol), yn arbennig ymysg rhai landlordiaid cyhoeddus a

phreifat. Mae diffyg eglurder yn y Llwybr ynghylch pa gymorth y gellid ei gynnig iddynt hwy.

- Bydd nifer o landlordiaid yn gwrthod cynnig eiddo i rywun sy'n gadael carchar heb gwrdd â hwy yn gyntaf. Bydd rhai eraill yn cynnig cyn rhyddhau, ond dim ond ar ôl datgeliad llawn o droseddau'r cleient, na fydd yr awdurdod lleol yn gallu ei ddarparu. Gallai'r senario hyn olygu y byddai'n ofynnol i'r Awdurdod Lleol roi llety am gyfnod o 56 diwrnod o dan y dyletswyddau llety dros dro, a fydd yn gosod straen sylweddol ar adnoddau a'r cyflenwad.

Mynegwyd dau fater arall, sydd wedi'u cysylltu i raddau mawr â'r ddau ddarn o ddeddfwriaeth:

- Roedd rhai yn siomedig na wneir agyfeiriadau 12 wythnos cyn rhyddhau pan fo'r gwasanaeth adsefydlu'n cychwyn, yn hytrach nag aros nes cyrhaeddir 56 diwrnod cyn rhyddhau.
- Roedd pryder bod y gwaith o gynllunio'r adsefydliad yn wirfoddol yn achos y rhai a gyflawnodd drosedd cyn 1 Chwefror 2015.

---

3. A yw'r Llwybr yn egluro'n ddigonol sut y dylai sefydliadau gydweithio i fynd i'r afael â digartrefedd ar gyfer y rhai sydd ar fin gadael sefydliad diogel?

Canfu'r cwestiwn hwn y gwahaniaethau mwyaf o ran safbwyntiau ymysg y rhai a ymatebodd i'r ymgynghoriad. Roedd 53% o'r rhai a ymatebodd i'r cwestiynau o'r farn for y Llwybr yn egluro sut y dylai sefydliadau gydweithio i fynd i'r afael â digartrefedd; roedd 47% yn anghytuno.

Roedd cyfathrebu a gweithio mewn partneriaeth yn fater allweddol a grybwyllwyd yn yr ymatebion:

- Byddai'r Llwybr yn elwa ar wybodaeth am sut y bydd partneriaid yn cyfathrebu â'i gilydd.
- Annog partneriaethau ar lefel strategol yn ogystal ag ar lefel weithredol.
- Mae Iechyd Cyhoeddus Cymru yn gobeithio y bydd yr asesiad cychwynnol yn creu cyfle i drafod anghenion ychwanegol oedolion mewn perygl/plant mewn sefydliadau diogel.
- Gallai'r Llwybr elwa ar fwy o eglurder ynghylch ansawdd yr asesiadau risg a ddarperir.
- Mae cyfathrebu'n hollbwysig ar gyfer gweithredu'r Llwybr yn llwyddiannus ac mae problemau cychwynnol yn awgrymu bod angen gwneud llawer mwy o waith i ddatblygu perthnasoedd rhwng asiantaethau.

Roedd rhai ymatebwyr o'r farn fod angen mwy o fanylder o hyd yn y Llwybr:

- Mae'r Llwybr yn pennu'r cyfrifoldebau a'r prosesau eang, ond mae rhai o'r manylion penodol ar goll.

- Mwy o wybodaeth am y sefyllfa i bobl ifanc hyd at eu pen-blwydd yn 21 oed.
- Mwy o wybodaeth am y cam 7 diwrnod cyn rhyddhau, hynny yw, beth sy'n digwydd os nad yw llety addas wedi'i sicrhau.
- Roedd Comisiynydd Plant Cymru o'r farn y dylai'r Llwybr, er mwyn cynorthwyo swyddogion Timau Troseddwyr Ifanc, gynnwys gofyniad cryf i gynllunio o gychwyn y ddedfryd o garchar. Bydd hyn yn helpu i sicrhau bod llety brys yn cael ei osgoi.
- Efallai fod angen i'r Llwybr fod yn realistig ynghylch faint o weithgareddau y gall Awdurdod Lleol ymgymryd â hwy cyn i'r ymgeisydd gael ei ryddhau o'r carchar.
- Pan ddefnyddir llety Gwely a Brecwast, dylai'r Llwybr atgyfnerthu'r gofyniad cyfreithiol i gysylltu â'r Awdurdod Lleol cartref.
- Dylai cyfeiriadau at ddioddefwyr trais domestig gynnwys dioddefwyr gwrywaidd yn ogystal â dioddefwyr benywaidd.

Roedd eglurder yn parhau i fod yn thema allweddol yn yr ymatebion:

- Mae angen eglurder ynghylch yr hyn a ddylai ddigwydd pan nad yw ymarferydd Tîm Troseddwyr Ifanc yn fodlon ar addasrwydd llety sy'n cael ei ganfod i bobl ifanc pan gânt eu rhyddhau o'r carchar (paragraff 117).
- Mae'r gallu i ganfod llety i'w ddefnyddio ar adeg rhyddhau yn dibynnu ar lefel y cymorth sy'n cael ei gynnig tra bo rhywun mewn dalfa, ac felly gorau po gyntaf y gwneir atgyfeiriad. Yn y cyd-destun hwn, pam na ellir atgyfeirio 12 wythnos cyn rhyddhau?
- Mae nifer o gyfeiriadau at 'Awdurdod Lleol' yn hytrach na nodi pa adran yn yr Awdurdod Lleol.
- Byddai'r Llwybr yn cael ei gryfhau pe bai rôl therapyddion galwedigaethol yn cael ei chynnwys yn y broses asesu.
- Byddai'r Llwybr yn cael ei gryfhau drwy ddatgan yn glir y dylai'r sefydliadau hynny sy'n arbenigo mewn materion iechyd meddwl a/neu gamddefnyddio sylweddau yn ogystal â gofal cymdeithasol oedolion gymryd rhan weithredol yng nghamau cynharaf y Llwybr.
- Dylai'r Llwybr gyfeirio'n uniongyrchol at y Partneriaethau Ailintegreiddio ac Ailsefydlu sy'n cael eu sefydlu ledled Cymru. Efallai y dylai fod gofyniad bod pobl ifanc yn cael eu hatgyfeirio at eu Partneriaeth leol pan fyddant yn mynd i ddalfa.
- Nid oes sôn am sut y bydd rhaglen Cefnogi Pobl yn cymryd rhan yn y gwaith o gefnogi cyn-droseddwyr ac mae Cefnogi Pobl o bwys mawr er mwyn mynd i'r afael â chyfraddau aildroseddu.
- Yr Awdurdod Lleol yn gorfforaethol sy'n gyfrifol am asesiadau craidd Awdurdodau Lleol, ond mae teimlad mai gwasanaethau plant ddylai fod yn gyfrifol yn achos Llwybr pobl ifanc.

Gweithredu:

- Roedd nifer o ymatebwyr â sylwadau cadarnhaol ynghylch theori'r Llwybr, ond mae profiadau cynnar wedi awgrymu bod yr ymarfer yn wahanol wrth i atgyfeiriadau ac asesiadau risg beidio â dod i law o fewn cyfnodau penodedig,

ac roedd cyfanrwydd a chywirdeb y wybodaeth a ddarperir yn fater a grybwyllwyd hefyd.

- Roedd rhai o'r farn fod cywirdeb ac amseroldeb y ffurflen atgyfeirio a gwblhawyd yn hollbwysig o ran ysbryd y Llwybr.
- Ymddengys fod gorddibyniaeth ar Awdurdodau Lleol i ganfod llety ar gyfer y rhai sy'n gadael carchar, ond bydd y bonws taliadau yn ôl canlyniadau yn cael ei gasglu gan y Cwmni Adsefydlu Cymunedol, na fydd wedi chwarae fawr o ran weithredol, neu ddim rôl weithredol, yn y broses, mewn nifer o achosion.

---

4. Ydych chi'n teimlo y gellid cryfhau'r Llwybr neu ei wneud yn haws i'w ddefnyddio?

Er yr adborth cadarnhaol a gafwyd, roedd 65% o'r ymatebwyr o'r farn y gallai'r Llwybr elwa drwy ei fireinio ymhellach i'w gryfhau.

- Roedd rhai o'r farn y gallai'r perthnasoedd rhwng awdurdodau effeithio ar broses y Llwybr, ond bod cyfle yma i'r Llwybr greu'r cysylltiadau cynnar hynny.
- Mwy o wybodaeth ynghylch pwy ddylai sicrhau bod manylion cyswllt allweddol yn gyfoes.

Cynigiodd mwyafrif y sylwadau y dylid diwygio'r Llwybr i sicrhau mwy o eglurder a diogelwch i rai grwpiau o gleientiaid:

- Mae angen i'r Llwybr ar gyfer Plant a Phobl Ifanc fod yn gliriach ynghylch gwaith y Tîm Troseddwyr Ifanc ar hyd y daith.
- Byddai'r Llwybr yn elwa ar esboniadau ynglŷn â pham y mae'r sbardunau 66 a 7 diwrnod yn bwysig.
- Mae pryder ynghylch toriadau i Raglen Cefnogi Pobl yn tanseilio rôl Awdurdodau Lleol o ran canfod llety.
- Mae pryderon ynghylch anghysondeb yn y dull o weithredu'r Llwybr o gofio rôl y Cwmni Adsefydlu Cymunedol gydag oedolion a rôl Timau Troseddwyr Ifanc gyda phlant a phobl ifanc.
- Nid yw'r geiriad ynghylch osgoi defnyddio llety Gwely a Brecwast a geir yn y Llwybr i oedolion (paragraff 69) wedi'i gynnwys yn y Llwybr ar gyfer plant a phobl ifanc. Mae Comisiynydd Plant Cymru o'r farn y ceir cyfle yma i wneud datganiad clir o fwriad polisi nad yw llety Gwely a Brecwast yn addas i bobl ifanc.
- Gan y bydd plant sy'n derbyn gofal â hawl i gynnig gweithredol o eiriolaeth, byddai'n cryfhau'r Llwybr pe bai hyn yn cael ei gynnwys yn y cymorth a gynigir yn ystod y ddedfryd ac ar adeg rhyddhau.
- Mae'r Llwybr ar gyfer plant a phobl Ifanc yn rhoi gormod o bwyslais ar yr Angen Blaenoriaethol. Dylai'r Llwybr atgyfnerthu'r ffaith na ddylid ond ei ddefnyddio'n ddull diogelu a dylai gwaith atal gael ei wneud cyn rhyddhau beth bynnag.
- Byddai'r Llwybr yn elwa ar gymorth ychwanegol i garcharorion cyn iddynt gael eu rhyddhau o ran pethau fel dysgu sut i sefydlu a chynnal tenantiaeth, cynnal

rhwydweithiau cymdeithasol a chymorth cymdeithasol i helpu gyda mynd i addysg, hyfforddiant a chyflogaeth.

- Byddai'r Llwybr yn elwa ar fwy o wybodaeth am gefnogi troseddwyr cyson iawn a'r rhai sydd â dedfryd fer (hynny yw, 14 diwrnod).
- Rhaid i'r Llwybr bwysleisio bod rhaid i Gydgysylltwyr Gofal sy'n gyfrifol am ddefnyddwyr gwasanaethau o dan Ran 2 o Fesur Iechyd Meddwl (Cymru) fynd i adolygiadau critigol ynghylch adsefydlu er mwyn helpu gyda pharhad gofal eu cleifion. Mae hwn yn ofyniad statudol.
- Nid yw'r Llwybr yn mynd i'r afael ar hyn o bryd â'r ffaith bod pobl o grwpiau pobl dduon neu leiafrifoedd ethnig yn cael eu gorgynrychioli yn y system garchardai. Byddai'r Llwybr yn cael ei wella pe bai ymrwymiadau'n cael eu cynnwys i ddarparu cyngor a gwybodaeth i garcharorion mewn fformatau hygyrch.
- Er hwylustod o ran ei ganfod, dylai'r diffiniad o lety addas a geir yng Ngorchymyn Digartrefedd (Addasrwydd Llety) (Cymru) 2015 gael ei nodi yn y Llwybr.
- O gofio anghenion iechyd meddwl tebygol rhan fwyaf y grŵp cleientiaid, mae angen atgyfeiriadau awtomatig i wasanaethau priodol ar gyfer pobl ifanc.
- Dylai'r ffurflen atgyfeirio ofyn am hanes llawn unigolyn o ran y tai y bu'n byw ynddynt.

Roedd gweithredu yn bwynt allweddol unwaith eto:

- Barnwyd bod cyfathrebu'n hollbwysig i'r broses. Mae angen i Swyddogion Ailsefydlu fod yn ymwybodol o ofynion Awdurdodau Lleol a'r angen i gael cymaint o amser ag sy'n bosibl.
- Ar ben hynny, roedd cywirdeb a chyfanrwydd y wybodaeth sy'n cael ei rhannu yn flaenoriaeth allweddol i nifer o ymatebwyr unwaith eto.

---

5. A oes unrhyw sylwadau eraill yr hoffech eu gwneud am y Llwybr?

Manteisiodd 73% o'r ymatebwyr ar y cyfle i ddarparu sylwadau ychwanegol am y Llwybr mewn ymateb i gwestiwn pump ac, o gofio natur gyffredinol y cwestiwn, roedd ystod y sylwadau'n eang.

Unwaith eto, cafwyd sylwadau cadarnhaol am y Llwybr gan yr ystod lawn o ymatebwyr:

> *Yn parhau'n hyderus y bydd proses y Llwybr yn gweithio'n effeithiol yn y pen draw.*
>
> *Rydym yn llwyr gefnogi egwyddorion y cynnig a'r pwyslais ar anghenion yr unigolyn o ran tai … Byddem yn gobeithio bod ysbryd a naws gweithio mewn partneriaeth yn cael ei ystyried i'r un graddau er mwyn sicrhau llwyddiant y llwybr.*
>
> *Yn teimlo bod y Llwybr yn ganllaw defnyddiol i'r swyddi gwahanol, ac roedd y tablau a'r siartiau llif yn arbennig o ddefnyddiol.*

Yn falch iawn o weld bod cymorth ychwanegol ar gyfer menywod sy'n gadael y carchar yn cael ei ystyried.

Tra bo ymatebion eraill yn cynnwys gwelliannau neu ddiwygiadau mwy penodol y gellid eu gwneud i'r Llwybr, roedd rhai'n ailddatgan ymatebion a gafwyd mewn cwestiynau cynharach, yn eu hymatebion eu hunain ac ymatebion eraill. Mae'r hyn a ganlyn yn rhestr o'r sylwadau hynny nad ydynt wedi'u cynnwys eisoes mewn adborth blaenorol:

<u>Rhannu data:</u>

Roedd Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ategu'r farn fod awdurdodau cyhoeddus yn gweld mwy o broblemau'n gysylltiedig â rhannu data nag a geir mewn gwirionedd. Mae'n awgrymu y dylid cyfeirio at Gytundeb Rhannu Gwybodaeth Bersonol Cymru (WASPI) ac y dylid cryfhau'n sylweddol y geiriad ynghylch awgrymu bod e-byst diogel yn cael eu trefnu ymysg awgrymiadau eraill.

<u>Hyfforddiant Ychwanegol:</u>

Canolbwyntiodd nifer o'r ymatebion ar fater hyfforddiant, a hynny ar gyfer y sefydliadau sy'n helpu i adsefydlu'r rhai sy'n gadael carchar yn ogystal ag i'r unigolion hynny sy'n gadael carchar.

- Byddai Cymrodoriaeth Carchar Abertawe yn croesawu cymorth a hyfforddiant ychwanegol i bobl sydd ar fin cael eu rhyddhau i'w helpu i ganfod a chadw llety pan gânt eu rhyddhau.
- Mae'r Bwrdd Cyfiawnder Ieuenctid yn awgrymu y byddai sesiynau codi ymwybyddiaeth a hyfforddiant ychwanegol, yn arbennig ynghylch y Llwybr ar gyfer plant a phobl ifanc, o fantais o ran helpu i sicrhau bod ymarferwyr Timau Troseddwyr Ifanc yn gyfarwydd â'r Llwybr a'r ddeddfwriaeth ddigartrefedd newydd.
- Roedd rhai ymatebwyr o'r farn hefyd fod y cyfnod a dreuliwyd mewn dalfa yn gyfle i ddarparu hyfforddiant ychwanegol i'r carcharor, a hynny nid yn unig er mwyn gwella'i addysg a'i hyfforddiant ond i'w helpu i baratoi ar gyfer tenantiaeth. Cafodd hyn ei grybwyll gan gyfeirio'n benodol at gymorth ar gyfer pobl ifanc sydd yn aml yn ei chael yn anodd ymdrin â thenantiaethau oherwydd diffyg profiad o faterion sylfaenol cynnal tenantiaeth. Bydd hefyd yn helpu i wella'r posibilrwydd y byddant yn cael tenantiaeth pan gânt eu rhyddhau boed mewn eiddo yn y sector rhentu preifat neu eiddo Cymdeithas Dai.
- Roedd rhai o'r farn hefyd y gallai'r hyfforddiant hwn gynnwys elfen o ddatblygiad gan gymheiriaid, gan anelu at greu rhwydwaith o gymheiriaid ar ôl rhyddhau y mae'r rhai sy'n gadael carchar yn gallu ymwneud ag ef er mwyn eu helpu gyda'u proses adsefydlu.
- O ran hyfforddiant a chodi ymwybyddiaeth, roedd rhai o'r farn fod angen i'r Llwybr gael ei gyfleu i garcharorion a'u teuluoedd, gan gynnwys â fersiynau hawdd eu darllen.

Cadarnhau cyfeiriadau:

Cafwyd ymateb mewn cysylltiad â gwaith Awdurdodau Lleol i ddilysu cyfeiriadau, pan fo'r sawl sy'n gadael y carchar wedi nodi, pan gafodd ei ryddhau, fod ganddo rywle i aros ar ôl ei ryddhau. Nid yw'r Llwybr yn darparu fawr o wybodaeth ynghylch sut y dylid gwneud hyn ac nid oes dim gwybodaeth ynghylch pa adnoddau a fydd yn cael eu defnyddio.

Remánd:

Er mai unwaith yn unig y cafodd hyn ei grybwyll, mynegwyd pwynt arwyddocaol mewn cysylltiad â lefel y gwasanaeth a ddisgwylir yn achos defnyddwyr gwasanaethau sydd ar remánd ac sydd â dyddiadau rhyddhau ansicr.

Hawliau'r Plentyn o ran y Cenhedloedd Unedig:

Nododd Comisiynydd Plant Cymru fod y Llwybr wedi methu â chyfeirio at Hawliau'r Plentyn o ran y Cenhedloedd Unedig yn y ddogfen. O gofio mai dyma gonglfaen Mesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011, a osododd ddyletswydd ar bob un o Weinidogion Cymru i roi sylw dyledus i hawliau plant wrth iddynt arfer unrhyw un o'u swyddogaethau, mae hwn yn fater pwysig a hepgorwyd.

Oedi o ran talu hawliadau budd-dal:

Roedd ymatebydd o'r farn fod angen i'r Llwybr gyfeirio at ôl-dalu hawliadau budd-dal o ganlyniad i Gredyd Cynhwysol, ac adlewyrchu'r mater hwnnw. Mae hwn yn fater arbennig, sy'n ymwneud â'r rhai sydd â phroblemau camddefnyddio sylweddau, o gofio'r posibilrwydd i rywun gael taliad am ôl-ddyledion 5 wythnos. Mae'r posibilrwydd y bydd yn camddefnyddio sylweddau eto ac wedyn yn mynd i ôl-ddyledion rhent yn arbennig o fawr.

Rhannu data a chymorth i ddioddefwyr a'r rhai sydd wedi cyflawni trais domestig:

Nid yw'r Llwybr yn egluro sut y bydd y rhai sydd â hanes o drais domestig, ond nad ydynt wedi'u cadw mewn dalfa o ganlyniad i drais domestig, yn cael eu hasesu o ran risg ac y bydd y wybodaeth am risg yn cael ei throsglwyddo i Awdurdodau Lleol. A ellid darparu rhaglen hyfforddiant i gyflawnwyr cyn eu rhyddhau?

Roedd rhai o'r ymatebwyr o'r farn y byddai'r adrannau sy'n ymwneud â cham-drin domestig a throseddu gan fenywod yn elwa drwy gael eu datblygu ymhellach. Gallai hyn helpu i sicrhau bod Swyddogion Ailsefydlu ac Awdurdodau Lleol yn gyson wrth wneud penderfyniadau ac o ran y cymorth y trefnir iddo fod ar gael ledled Cymru.

Defnyddio mangreoedd a gymeradwywyd:

Nid yw'r Llwybr yn cyfeirio at Mangreoedd a Gymeradwywyd a byddai cyfarwyddyd clir ar gyfer Awdurdodau Lleol ynghylch eu defnyddio'n cael ei groesawu.

Y rhai a gyflawnodd drosedd cyn dyddiad Deddf Adsefydlu Troseddwyr 2014:

O ystyried bod Deddf Adsefydlu Troseddwyr 2014 yn rhoi system ar waith ar gyfer darparu cymorth adsefydlu a goruchwyliaeth ar ôl rhyddhau i'r rhai a gyflawnodd drosedd ar ôl 1 Chwefror 2015 yn unig, nid yw'r Llwybr yn glir o ran sut y bydd y rhai a gyflawnodd drosedd cyn 1 Chwefror 2015 (a fydd yn cael y gwasanaeth adsefydlu ar sail wirfoddol) yn cael eu cefnogi.

Eiddo gwag:

Mae'n debyg y bydd y materion ymarferol sy'n ymwneud â helpu rhywun i ymgymryd â thenantiaeth ar ddiwrnod ei ryddhau yn ei gwneud yn ofynnol i'r eiddo o dan sylw yn y denantiaeth fod yn wag nes bod yr ymgeisydd yn barod i fyw yno. Byddai'r Llwybr yn elwa ar arweiniad ychwanegol ynglŷn â lefelau eiddo gwag derbyniol neu a awgrymir.

Sgrinio o ran niwroanableddau:

Mae Cymdeithasol Seicolegol Prydain yn awgrymu ei bod yn ymddangos bod diffyg dealltwriaeth o niwroanableddau a'u heffaith bosibl ar bobl ifanc sy'n troseddu. Mae angen defnyddio systemau sgrinio presennol i sicrhau y rhoddir cymorth priodol.

Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014:

O ystyried y cysylltiadau amlwg, awgrymwyd y gellid cyfuno'r Llwybr hwn â Llwybr Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 sy'n cael ei ddatblygu ar hyn o bryd.

Prif ofalwyr:

Dylid cyfeirio at y risgiau uwch posibl a geir pan fo cyn-droseddwyr hefyd yn brif ofalwyr ac yn ailsefydlu cysylltiadau.

Sylwadau i gloi

Mae cefnogaeth i'r broses sydd wedi'i hamlinellu ac i'r ysbryd partneriaeth a anogir yn y Llwybr, sy'n cael ei adlewyrchu gan ymrwymiad pob un o'r sefydliadau a fu'n rhan o'r gwaith o'i ddatblygu. Mae'r ymgynghoriad wedi canfod nifer o feysydd ychwanegol i'w datblygu ymhellach, a fydd yn cael eu hystyried wrth fireinio'r Llwybr.

Hoffem ddiolch i bawb sydd wedi rhoi o'u hamser i ymateb i'r ymgynghoriad. Bu eich sylwadau'n bwysig o ran llywio datblygiad parhaus y Llwybr ac rydym yn ddiolchgar iawn am eich cyfraniadau.